

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ETNOLOGIJO IN KULTURNO ANTROPOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

SOCIOLOGIJA PORTRETA:
razvoj portretne umetnosti

Študijski program:

SOCIOLOGIJA – D

ETNOLOGIJA IN KULTURNA ANTROPOLOGIJA – D

Mentor: doc. dr. Igor Škamperle

LJUBLJANA, 2016

ANAMARIE KOLŠEK

KAZALO

1 UVOD.....	3
2 PORTRET	4
3 ZGODOVINA PORTRETA.....	8
4 PSIHOLOŠKA VREDNOST PORTRETA	16
4.1 Barve.....	16
4.2 Kompozicija	16
5 SODOBNI »PORTRET« ALI »SELFIE«.....	17
5.1 Avtoportret	17
5.2 Socialna omrežja in »selfie«.....	19
5.3 Zgodovinski razvoj fotografskega portreta.....	20
5.4 Profili socialnih omrežij	22
5.5 Razsežnost »selfijev«	23
6 ZAKLJUČEK	26
7 VIRI IN LITERATURA.....	28
8 POVZETEK/SUMMARY	32

1 UVOD

»In kaj je pravzaprav 'obraz'? To je obraz, ki ga ima prav vsak izmed nas. Vendar je le obraz med drugimi obrazi in obraz postane šele, ko pride v stik s temi drugimi obrazi, ko se zazre vanje ali ko se oni zazrejo vanj.« – Hans Belting, nemški umetnostni zgodovinar

V svojem diplomskem delu sem se osredinila na razvoj in pomen portreta oz. – drugače – osebne podobe. Osnovni predmet diplomskega dela bo torej portret in to, kako se je upodobitev obraza spreminjala skozi čas. Del diplomskega dela bom namenila tudi psihološki vlogi – kaj nam umetnik želi s portretom sporočiti in kako lahko z vizualno podobo zajamemo duševno razpoloženje portretiranca. Z zajemom duševnega razpoloženja na portretu lahko bolje razumemo drugo osebo in začutimo empatijo; s tem portret postane pristnejši. Na koncu se bom dotaknila tudi modernejših tehnik portretov – portretne fotografije. Portretne fotografije so namreč v našem času eden izmed priljubljenjih načinov izdelave osebne podobe. Prek portretnih fotografij bom nadaljevala do današnjega vse bolj priljubljenega »selfija« in njegove uporabe ter se kritično opredelila do njega.

Portret je zelo širok pojem, saj se z njim srečujemo na veliko področjih vizualne umetnosti. Najdemo ga v kiparstvu, slikarstvu, risbah in v grafikah pa tudi v modernejši tehniki, fotografiji. Po vsebini pa portrete razlikujemo med monumentalnim, reprezentativnim, intimnim, idealističnim, naturalističnim in satiričnim.

Pri izdelavi diplomskega dela bom usmerjena na deskriptivno oziroma opisno metodo. Uporabila bom domačo in tujo literaturo.

2 PORTRET

Portret je upodobitev določene osebe kot individuum, drugačnega od drugih ljudi. O portretu, še posebej z vidika likovnega dela in zgodovinske distance, namesto o podobnosti govorimo o portretni vrednosti upodobitve. Ta je tem večja, čim bolj oseben in izrazit je upodobljen obraz. Pretanjeni slikarji pri portretiranju ne ujamejo samo fizičnih podobnosti, ampak se poglobijo tudi v psihične razsežnosti portretiranja (Žust, 2011: 24).

Namen portreta je zajeti in pokazati podobnost z resnično osebo – modelom, njeno osebnost in razpoloženje. Portret po navadi prikazuje osebo, kako gleda proti umetniku oziroma gledalcu, s čimer ga želi kar najbolj čustveno vplesti. »... Dokler bo obstajalo človeštvo, bo portretistika na neki način ostala temeljna sila v vizualni umetnosti« (Gibson, 1993: 8).

Portret je priljubljen likovni motiv, ki so ga v različnih medijih skozi zgodovino upodabljali likovni umetniki različnih umetnostnih slogov vse od 14. stoletja, obdobja rojstva zahodnoevropskega portreta, do danes. Portrete razlikujemo glede na različna merila, med drugim govorimo o celopostavnem, dopasnem in doprsnem portretu, profilu, polprofilu in frontalnem pogledu, enojnem, dvakratnem (ista oseba je upodobljena dvakrat) in skupinskem portretu. Kadar umetnik upodobi samega sebe, govorimo o avtoportretu (Žust, 2011: 26).

S portretno umetnostjo se je začela nova zgodovina obraza (Belting, 2015: 48). Portret je umetniška upodobitev osebe/oseb, navadno s poudarkom njihove individualnosti (SSKJ). Pri portretu sta prevladujoča predmeta upodobitve obraz in izraz portretiranja. Portret najpogosteje prikaže osebo v mirnem položaju, s pogledom in z obrazom, usmerjenim v slikarja, fotografa ali v drugega umetnika.

Treba se je zavedati, da portret ni vsaka upodobitev določene osebe; je samo tista upodobitev določenega človeka, ki ga tudi prikaže kot individuum, tj. v njegovem posebnem videzu, drugačnega od preostalih ljudi. Delo se mora tudi kot človeška stvaritev razločevati od drugih podob, od drugih slik in kipov; individualno mora biti samo po sebi kot likovni organizem. V vsakem umetnostno veljavnem portretu je torej takrat trojna enkratnost: enkraten je model, enkratna je njegova predstavitev in enkratna oblikovna zgradba. Podatki o upodobljencu, ki jih najdemo zunaj umetnine, so vedno dobrodošli, a so za samo portretnost podobe obstranskega pomena. Prav tako je obstranskega pomena vprašanje »podobnosti« – o tem, koliko je portret podoben osebnosti, ki jo predstavlja. Namesto o podobnosti je bolje govoriti o portretnosti, torej o portretni vrednosti upodobitve, ki je tem večja, čim bolj oseben, čim

bolj izrazit je obraz. Treba se je zavedati, da nam portret osebnost ne le predstavlja, ampak tudi v širokem smislu reprezentira. Zato v slikarstvu in kiparstvu prednjačijo tiste upodobitve, ki so bolj ali manj blizu človeški velikosti.

Portretno gradivo torej razlikujemo po številnih vidikih:

- po obsegu ali izrezu:
 - minimalna upodobitev (glava, obraz, brez česar si portretne upodobitve niti misliti ne moremo),
 - celopostavni portret (do njega vodijo številne vmesne rešitve – doprsni portret, portret do pasu itn.);
- po obratu:
 - strogi, čisti ali ostri profil,
 - polprofil in tričetrtinski profil,
 - frontalni pogled,
 - izgubljeni in izgublajoči se profil;
- po smeri pogleda:
 - zunanja enotnost portreta – pogled, uprt naravnost v nas (ustvarja tako imenovano intimno povezavo z gledalcem),
 - notranja enotnost portreta;
- po mimiki, igri obraza in po razgibanosti telesa:
 - vsako stopnjevanje krepí žanrski značaj podobe in zmanjšuje individualnost predstavljene osebe;
- po noši:
 - sodobna ali modna noša,
 - antikizirajoči kostum,
 - domišljajska, fantastična oprava,
 - »herojska« in naturalistična golota;
- po številu upodobljenih oseb:
 - enojni portret,
 - dvojni in trojni portret,
 - skupinski portret.

Pri portretnih upodobitvah so prav tako pomembna ozadja. Ozadje na portretu pomembno dopolnjuje ožji portretni lik in ga na svoj način tudi spreminja. Pomembno se je zavedati, da je prostor ali ploskev okrog upodobljene glave skoraj tako pomemben kot sama glava.

V grobem ločimo dve ozadji:

- nevtralna ozadja (ta se še naprej delijo v dosledno ploskovita, abstraktno dekorativna ozadja in z realističnim senčenjem prostorsko določena ozadja);
- pozitivna ozadja (ta kažejo – velikokrat v pomenljivi zvezi s portretirancem – del krajine ali interieura pa nabožne, zgodovinske in druge prizore) (povzeto po Menaše, 1962: 6–8).

Portret lahko izpopolnjujejo tudi atributi, predmetna dopolnila, ki označujejo družbeno pripadnost in stan upodobljenega, ki govorijo o njegovi miselnosti in nagnjenjih ali pa tudi o dogodku, zaradi katerega je portret nastal. Atributi nam tako lahko pripovedujejo o najrazličnejših stvareh preprosto in neposredno ali pa kot skrivnostni simboli. Tudi slika in črka se ne izključujeta. Na pismih in knjigah razbiramo naslove in doprsne ograje pred modeli; ozadja za njimi pokrivajo zgovorni napisi in gesla.

Kulturna zgodovina obraza je odprto polje, ki ga ni mogoče skržiti na en sam pojem. Sigrid Weigel je opozorila na zgodovinski pomen portreta, ki pa je bil vedno hkrati tudi rezultat interpretacije obraza (Belting, 2015: 6). Jean-Claude Schmitt je uvedel trojno razlikovanje obraza, tj. kot znaka identitete, kot nosilca izraza in kot mesta reprezentacije – v dobesednem smislu odslikavanja in simbolnem smislu nadomeščanja (Belting, 2015: 13). Asimetrija med obrazom in njegovimi upodobitvami se kaže že v tem, da se obrazi na portretih ne morejo starati, a se vendarle starajo skupaj z medijem, ki kot slika na sebi zbira le prah ali pa kot narejena fotografija porumeni. Čeprav je slika ali fotografija narejena po živem obrazu, ne ujame življenja, ampak mu ukrade čas, v katerem je mogoče obraz že tudi v samem trenutku njegovega posnetka gledati le za nazaj (Belting, 2015: 20).

Današnja kultura portret v glavnem obravnava kot izgubljeno stvar, čeprav še naprej nenehno fotografiramo drug drugega in si umetniki neznansko prizadevajo, da bi portretu dali novo upravičenost in da bi za to našli zdajšnjemu času primerne oblike. Razlogi za izginjanje pomena portreta so zelo različni. Obraz, ta motiv vsakega portreta, je v množičnih medijih tako imenovane »facialne družbe« postal inflacijski in ga je zato mogoče dobiti za nizko ceno.

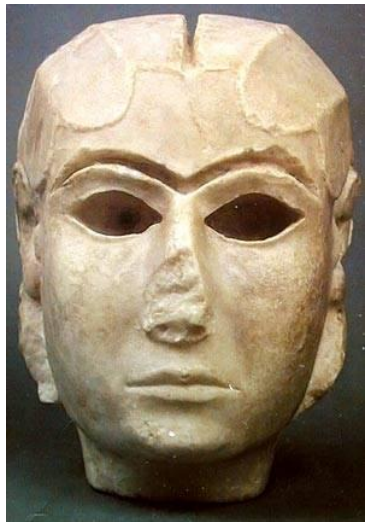
V portretni umetnosti je 20. stoletje zaostajalo za starejšimi obdobji, nasprotno pa lahko rečemo za njegovo ožje področje umetniškega avtoportreta. Tega dejstva ni težko razumeti. Iz leta v leto je bilo naročnikov portretov vedno manj – k temu je seveda pripomoglo tudi močnejše uveljavljanje fotografije (Menaše, 1962: 23).

3 ZGODOVINA POR TRETA

Zgodovina portreta se je začela nekaj tisočletij pred našim štetjem. Prve lobanje, modelirane v glino, so našli 5000 let pr. n. št. Prav tako med najzgodnejše portrete sodijo pogrebne maske, ki so se ohranile na grobovih v Egiptu. Iz antične dobe (med 8. stoletjem pr. n. št. in 476 n. št.) so se ohranili predvsem kipi, freske in portreti na kovancih. Od 5. stoletja našega štetja naprej pa so dobro ohranjeni tudi slikani portreti. Za antiko sta značilna predvsem primitivni naturalizem in portret – objekt. V manjši meri, a tudi prisotna sta rafinirani naturalizem portretnih upodobitev in njihov količinski razmah. V dobi srednjega veka (476–1492) so bili prisotni tipizacija in lepotni ideali v okviru nepotretnih upodobitev ter težnje po celoviti umetnini. V renesansi (1492–1/2 16. stoletja) je v ospredje stopil primitivno naturalističen portret, v baroku (2/2 16. stoletja–18. stoletja) pa je mogoče zaznati do takrat najmočnejše težnje po celoviti umetnini pa tudi tipizacijo in lepotne ideale. Z nastopom novejšee dobe (po koncu 18. stoletja) je mogoče zaznati rafinirano naturalističen portret in portret – subjekt.

Za najlažji pregled portretne umetnosti je spodaj narejena časovnica – zraven so dodane še slike, ki upodabljajo tisto, kar je napisano s krepko pisavo. (*Vir slik je zapisan v poglavju Viri in literatura.*) V preglednico vsekakor niso zajeti vsi portreti, ampak le tisti, ki so v danem obdobju vidnejši oziroma pomenijo nekakšno prelomnico za portretno umetnost.

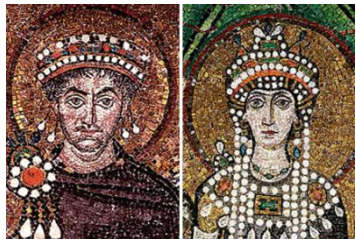
Obdobje	Leto	Portretna umetnost	Slika
Pred 5000 pr. n. št.	7000	Kipec mrtvega iz Ain Ghazala.	 Slika 1

5000 pr. n. št.	5000	Pojav zgodnjih portretov, kot so lobanje, modelirane v glino.	
	3100	Prvi portreti na nagrobnih spomenikih faraonov v Egiptu.	
500 pr. n. št.	500	Prvi portreti na kovancih v Licii in Perziji. Na kovancih upodobljen tudi Aleksander Veliki.	
	400	Grške skulpture portretov Sokrata, Sofoklesa ...	
0	206 pr. n. št.–220 n. št.	Portreti na freskah med dinastijo Han na Kitajskem.	
	77	Plinij starejši je začel diskusijo o portretih.	
	161–180	Konjeniški kip Marka Avrelija.	
	200	Napredovanje portretne umetnosti v Fajumu, Rimu in v Egiptu.	
	315–30	Doprski kip cesarja Konstantina.	

Slika 2

Slika 3

Slika 4

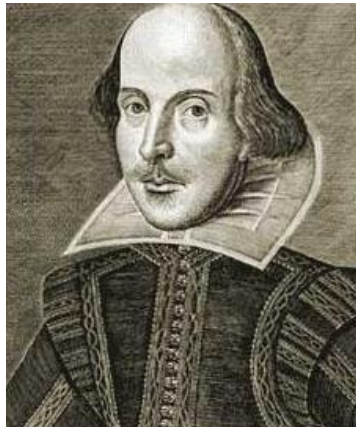
500 n. št.	526–48	Mozaik cesarja Justinijana in cesarice Theodore v Ravenni.	
	600	Portreti, nastali med dinastijo Tang na Kitajskem.	
1300	1300	Portreti, nastali med dinastijo Ming na Kitajskem.	
	1340	Portret Laure na osnovi Petrarkinih ljubezenskih pesmi Lauri avtorice Simone Martin.	
	1350	Portret Jeana le Bona, kralja Francije, na leseni plošči – predvideva se, da je to prvi portret na plošči v Evropi.	
1400	1400	Bronasti portreti vladarjev v Nigeriji vse do osemnajstega stoletja.	
	1425–52	Avtoportret Ghibertija, ki je del Rajskih vrat Florenške krstilnice.	
	1434	Van Eyckova portreta Giovannija Arnolfinija in Giovanne Cenami.	
	1443–53	Donatellov konjeniški kip Gattamelata za Trg del Santo v Padovi.	
	1465–74	Mantegnove freske s portreti družine Gonzaga v palači v Mantui.	
	1479	Verocchio je začel delati konjeniški kip Bartolomea Colleonia v Benetkah.	
	1493	Serijski trije veliki avtoportreti Dürerja z oljno tehniko.	

Slika 5

Slika 6

Slika 7

Slika 8

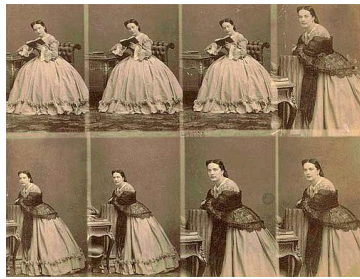
1500	1503–6	Portret Leonarda da Vinci Mona Liza.	 Slika 9 Slika 10
	1511–12	Raphaelov portret papeža Juliusa II.	
	1528	Holbeinov skupinski portret družine Thomasa Mora.	
	1534–41	Michelangelo je vključil avtoportret na fresko Zadnje sodbe v Sikstinski kapeli v Vatikanu.	
	1546	Titianov portret Papeža Pavla III. in njegovih vnukov.	
	1548	Avtoportret Katharine van Hemessen.	
1550	1563	Kraljica Elizabeta je razglasila, da morajo vse njene upodobitve temeljiti na popolnem modelu.	
1600	1600	Annibale Carracci je ustvarila portretne karikature.	 Slika 11
	1622–5	Rubens je naslikal štiriindvajset pripovednih in alegoričnih slik iz življenja Marie de' Medici za Luxembourško palačo.	
	1623	Droeshoutov graviran portret Williama Shakespeara.	
	1628–69	Rembrandtovi avtoportreti.	
	1630	Artemisin Gentilesch avtoportret kor ' <i>La Pittura</i> '.	

	1630–7	Philippe de Champagne in Simon Vouet sta naredila serijo 63 slikanih portretov in portretnih kipov francoskih pomembnežev za Cardinala Richelieua.	
	1632–4	Van Dykov portret angleškega kralja Charlesa I.	
1650	1650	Velázquezov portret papeža Innocenta X.	
1700	1716–44	Rastrellijev konjeniški kip Petra I. za Sankt Petersburg.	
	1720	Začetek pojava pastelnih portretov.	
	1730–60	Priljubljenost pogovornih elementov na skupinskih portretih.	
	1742	Hoghartov portret kapitana Corama.	

Slika 12

Slika 13

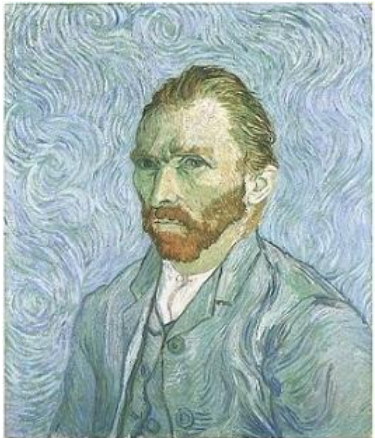
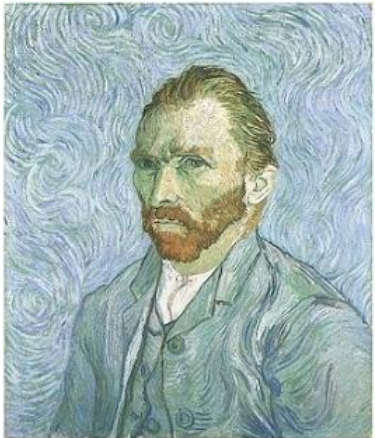
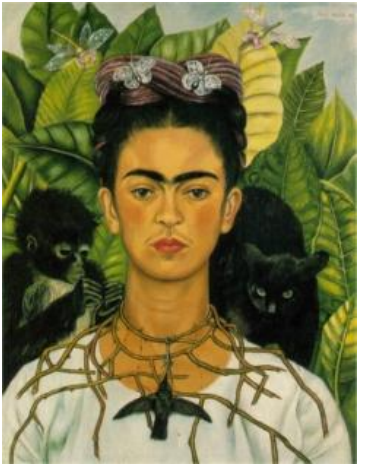
Slika 14

1750	1773	Sir Joshua Reynolds je naredil portrete za knjižnico Streatham Place v Londonu.	
	1777	V Avstriji je Messerschmidt začel izdelovati svoj doprsni kip.	
	1770–80	Portreti kraljice Marie-Antoinette avtorice Elisabeth Vigée - Lebrun.	
	1790	Začetek Perzijske dinastije Qajar– nagel vzpon portretne umetnosti.	
	1795	Stuartov portret Georgea Washingtona	
1800	1800	Goyin portret družine Charlesa IV.	
	1806	Ingresov portret sedečega Napoleona.	
	1820	Géricaultovi portreti norih bolnikov bolnišnice Bicêtre.	
1850	1854	André-Adolphe-Eugène Disdéri je ustvaril patent fotografij – vizitk formata 10 x 5 cm.	
	1856	Ustanovitev Nacionalne galerije portretov v Londonu.	
	1860	Bradyjeve fotografije vojakov med ameriško državljansko vojno.	

Slika 15

Slika 16

Slika 17

	1860–70	Portretne fotografije Tennysona, Carlylea, idr. avtorice Julie Margarete Cameron.	
	1862–70	Rossettijev portret Elizabethe Siddal.	
	1871	McNeill-Whistlerjev portret njegove matere.	
	1880	Ustanovitev Nacionalne galerije portretov v Edinburgu.	
		Avtoportreti Vincenta van Gogha.	
	1885–90		
1900	1902	Klingerjev kip Beethovna.	
	1905	Matissejev portret njegove žene.	
	1905–6	Picassov portret Gertrude Stein.	
	1919	Duchampova parodija L. H. O. O. Q. Mone Lize.	
	1920	Sandlerjeva fotografska serija Ljudje dvajsetega stoletja.	
	1925	Začetek gibanja Nova objektivnost v Nemčiji – zanimanje za portrete.	
	1930–40	Avtoportreti Fride Kahlo.	
	1946–7	Dubuffetovi portreti umetnikov in pisateljev (npr. Artaud, Michaut).	

Slika 18

Slika 19

Slika 20

1950	1954	Sutherlandov portret Winstona Churchilla.	 Slika 21
	1960	Warholjevi sitotiski Marlyin Monroe, Jackieja Onassisa in Elvisa Presleyja.	
	1968	Ustanovitev Nacionalne galerije portretov v Washingtonu.	
	1980	Spencerjini avtoportreti – slog »phototherapy«.	
	1998	Ustanovitev Nacionalne galerije portretov v Canberri.	
21 st.	2001	Quinnov DNA-portret Sira Johna Sulstona.	 Slika 22

(Zgodovina portreta povzeta po: Menaše, 1962; West, 2004)

4 PSIHOLOŠKA VREDNOST PORTRETA

4.1 Barve

Avtor portreta daje psihološko vrednost portretu že s samo uporabo barve, na katero lahko gledamo s treh vidikov – psihološkega, fizičnega in psihofizičnega. Obravnavanje barve torej zaobjame področje psihologije, fizike in fiziologije. Psihologija obravnava naše zavedanje barve kot elementa vizualne izkušnje, fizika sevanje energije svetlobe, ki stimulira vid in vse fizične komponente, fiziologija pa obravnava kemični vidik teh odzivov živcev in procese, ki potekajo v očesu in možganih med doživljanjem barve. Na splošno lahko rečemo, da barve na večino ljudi učinkujejo podobno. Modra barva npr. deluje pomirjajoče, v prevelikih količinah pa lahko deluje depresivno. Rdeča barva na nas deluje energično, lahko pa nas tudi razdraži in vpliva na jezo. Zelena nas spominja na naravo; počutimo se bolj povezane z dogajanjem okrog nas in nas pomirja. Ogromno je tudi odvisno od odtenkov barv, saj delovanje različnih odtenkov deluje drugače. Nemalokrat ima odtenek določene barve prav nasprotni učinek, kot bi ga imel »osnovni« odtenek. Da ima barva vpliv na ljudi oziroma da lahko barve povezujemo s stanjem človeka, kažejo stari pregovori, kot so: biti rdeč od jeze, zelen od zavisti, otožno moder itn. (povzeto po Čadej, 2013: 42–43).

4.2 Kompozicija

Kompozicija imenujemo v celoto združene likovne prvine, kot so: točka, linija, ploskev, volumen, prostor, barva in svetloba. Pomembna je tudi postavitve portretiranca na sliki, tako da ta predstavlja uravnoteženo sliko, ali pa tako, da nam oko teče po sliki in da sproti pridobivamo informacije o portretirancu, ki jih najdemo v oblačilih in raznih predmetih, simbolih in v ozadju samem. Kompozicija na sliki pri gledalcu ustvarja občutek gibanja, mirovanja, ugodja ali napetosti. Z njeno pomočjo dobimo občutek volumna in iluzijo prostora na sicer dvodimenzionalni površini.

Poznamo več vrst kompozicij:

- simetrično;
- horizontalno in vertikalno;
- okvirno;
- krožno;
- trikotno;
- diagonalno;
- mrežno;
- svobodno

(povzeto po Čadej, 2013: 47–48).

5 SODOBNI »PORTRET« ALI »SELFIE«

5.1 Avtoportret

Avtoportret je delo, ki daje umetniku možnost, da se predstavi takšen, kot se želi pokazati. Lahko rečemo, da v avtoportretih vidimo veliko več zanimivih in nenavadnih ljudi ter pogledov kot v drugih portretih, a ne le zaradi zunanjih značilnosti upodobljenih ljudi, ampak zaradi globljih, psiholoških vzrokov. Umetnik se ob nastajanju avtoportreta spopada s psihično napetostjo, ki nastane ob opazovanju sebe v ogledalu, razumevanju lastne osebnosti ter združevanju fizičnega in psihičnega v likovni obliki. Razumevanje samega sebe lahko predstavlja veliko oviro za marsikoga. Pogosto se zdimo sami sebi bolj tuji, kot so nam tuji drugi ljudje; negotovi smo glede svojih dobrih in slabih lastnosti, težko razlikujemo med njimi. Sami si moramo zastavljati vprašanja, iskati odgovore in raziskovati samega sebe. To gotovo ni delo za vsakogar in neredko se zgodi, da le najmočnejši vztrajajo. Skozi zgodovino je veliko umetnikov, ki so ustvarjali najbolj pretresljive avtoportrete, veljalo za blazneže in čudake (Menaše, 1962: 54).

Prvi nastanek avtoportreta gre z roko v roki z nastankom portreta. Ko so bili izpolnjeni pogoji za nastanek portreta, je bil avtoportret njegovo naravno nadaljevanje. Zanimivo vprašanje je, zaradi katerih razlogov nastane avtoportret. V literaturi se vztrajno pojavljata dva odgovora. Prvi pravi, da je umetnik sam svoj najcenejši in najpripravnejši model, drugi pa, da želi umetnik upodobiti svoj lastni jaz (Menaše, 1962: 55).

Seveda sta to zelo splošna razloga, ki zanemarita subjektivne razloge umetnikov, ki so jih pripeljali do upodabljanja sebe. Na to vprašanje lahko zares odgovori le umetnik sam. In vendar se poigravamo z možnostmi, kot so: narcisizem, ohranjanje spominov, avtopsihološki nagibi. Posebnost avtoportreta je gotovo tudi v narcističnih težnjah. Umetniki se pogosto upodobijo »polepšane« ali večje ali mlajše oziroma na različne načine izboljšajo ali prikrijejo svojo resnično zunanost. Zelo pogosto lahko opazimo, da so umetniki, ko se upodobijo sami, videti pomembnejši in zanimivejši kot v upodobitvah kolegov, drugih umetnikov ali na fotografijah. Menaše (1962, 29) pravi, »da misel, da so avtoportreti najmanj modelu podobni portreti, nikakor ni neutemeljena«.

Na avtoportretih lahko pogosto opazimo oster pogled, ki gledalca opazuje, ga fiksira. Oči so ogledalo duše, pravijo, in umetnik lahko že samo s pogledom ustvari sliko živo. V pogledu čutimo veliko pripovedno vrednost. To lahko neizmerno pripomore k moči avtoportreta, saj se

ljudje z očmi lahko izdajamo bolj kot z besedami in vedenjem. Pogledi v avtoportretih so tako različni, kot so si različni umetniki, ki so jih ustvarili, njihovo življenje in razpoloženje, izkušnje in čustvovanje (Menaše, 1962: 32).

»Slikarjeve oči vidijo in zato tudi povedo več kot pa oči nas, običajnih ljudi; avtoportretni liki nas gledajo drugače od ostalih portretirancev; kakor da slikarji z očmi ne bi samo gledali, ampak tudi prisluškovali« (Menaše, 1962: 137).

Za pogled lahko trdimo, da je najpomembnejša sestavina slikarskih avtoportretov. Za nastanek avtoportreta je dovolj že upodobitev dela obraza z očmi, da je viden pogled, ki prodira skozi prostor in čas. Sprememba pogleda lahko običajni portret spremeni v takoj prepoznavni avtoportret. Prav zato je avtoportretni pogled označba avtoportretnih elementov, ki je najprej prodrla v uporabo (Menaše, 1962: 137).

Prav tako kot za avtoportret lahko tudi za portret rečemo, da je izpovedni, vendar v njegovi izpovednosti prihaja do neskladja, saj je model umetnine portretiranec s svojo fizično in psihično osebnostjo, človek, ki se izpoveduje, pa je umetnik. Izpoved portreta torej ni le nekaj, kar je značilno samo za portretiranca, ampak tudi za umetnika. On namreč odloča med pomembnim in nepomembnim v procesu nastajanja likovnega dela. Model postane umetnikovo orodje, ki ga ta spreminja po lastni presoji. Hkrati je umetnikova izpoved v portretu le še delno njegova – služi namreč portretirancu in je od njega odvisna. Pri avtoportretu sta model in umetnik ena in ista oseba, s čimer se odpravi problematika neskladja, do katere prihaja v izpovednosti portreta. Izpoved je enovita in nedvoumna, ker gre pri avtoportretu za izpoved le ene osebe. Ker je avtor hkrati tudi model, je vprašanje, kaj je avtorjevo in kaj od modela odveč. Upodobljena oseba in njena osebnost – vse je umetnik. V avtoportretu vidimo umetnikovo človeško in umetniško izpoved. Avtorji nam kažejo svoj obraz, svoje življenje in čustva. Intima, v kateri nastaja avtoportret, ko je umetnik sam s seboj v ateljeju, v katerem upodablja sebe, omogoča umetniku odvreči maske in pretvarjanja; nastanejo lahko dela, ki bolj kot kar koli kažejo resnično naravo človeka, obraz, ki ga morda nikoli ne kaže, pogled brez olepšav. Omogoča surovo izpovednost, ki jo nekateri umetniki tudi upodobijo (Menaše, 1962: 139).

»Portret je razlaga, avtoportret izpoved« (Menaše, 1962: 225). Ko gledamo avtoportret, gledamo človeka na splošno. Pred nami ni le zgodovinsko in družbeno opredeljena oseba, poklic ali znani obraz, ampak individuum. Pred nami so: življenjska pot osebe, srečni in žalostni trenutki, veselje in trpljenje. Pred nami je obraz, poln izkušenj. To osebo razumemo

ne glede na svojo izobrazbo in življenjsko pot. Razumemo človeško telo, fizične in duševne lastnosti, ki nas spominjajo na nas same ali naše znance. Poistovetimo se lahko s čustvi, ki jih razberemo z obraza v avtoportretu. Dotakne se nas naša lastna interpretacija zgodbe, ki jo avtoportret pripoveduje. Takšna dela ne potrebujejo simbolov ali drugih pomenskih pomagal, da bi prenašala svoje sporočilo. Dovolj sta pogled in izraz na obrazu. Pomembno je, da je gledalcem jasno, kaj je umetnik upodobil: samo sebe in svoj jaz (Menaše, 1962: 226).

Avtoportret predstavlja ekstremno obliko umetniške intimne, in sicer ne glede na to, ali ga opišemo z aktivnega ali s pasivnega zornega kota. Ta oblika umetnosti predstavlja večno uganko – to sem jaz, a kdo sem? Avtoportret kot preiskava lastnega jaza je ena izmed glavnih tem v zgodovini umetnosti. Malo umetnikov se je želelo izogniti njegovim izzivom in malokateremu je to uspelo. Konec koncev avtoportret daje umetniku priložnost raziskovati sebe na svoj lastni način in s svojimi orodji. Je poglobitev v širok spekter med samorefleksijo, samoraziskovanjem in samoanalizo, razvijanje sposobnosti izražanja vseh teh občutkov in čustev kljub vsem stiskam in težavam, na katere naleti umetnik v procesu spoznavanja samega sebe. Avtoportret kot medij samoprezentacije zajema nešteto estetskih možnosti – od realističnih upodobitev do abstraktnih idej in želja, od osebnih izpovedi do objektivnih dejstev, od bahanja do krutega razkrivanja. Vloge in preobleke, ki jih umetniki zavzamejo, so raznolike in številne, kot so raznoliki in številni tudi umetnikovi nameni in umetniki sami. V neštetih načinih posredovanja lastne podobe se skriva resnična motivacija za avtoportretistiko – interes in potrebo po raziskovanju in interpretiranju lastne identitete (Springer, 2002: 47).

5.2 Socialna omrežja in »selfie«

Živimo v svetu in času, ko nas avtoportret spremlja na vsakem koraku. Tako imenovani »selfiji«, fotografije samega sebe, narejene s pomočjo pametnih telefonov, so se razširili ravno zaradi svojega instantnega nastanka. Potreben je le trenutek in fotografija visoke kakovosti je posneta in objavljena na spletu, na katerem jo delimo s prijatelji ali svetom, vsem je dostopna in lahko izvedljiva. Kaj torej pomeni umetniški avtoportret v času, ko so vsi ljudje avtoportretisti? Ima ročna izdelava portretov sploh še smisel? Moj odgovor je da. Fotografija zajame trenutek in potrebuje trenutek za nastanek. Prikaže točno upodobitev trenutka; seveda nosi svojo zgodbo in vendar prikaže le videz. Narisan ali drugače ustvarjen avtoportret seže globlje v bistvo osebe. Raziskuje njen značaj in čustva ter njenega duha prikaže s potezo roke. Nosi neposredno informacijo, kako vidimo in dojemamo samega sebe.

Besede »selfi« še ne moremo najti v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, zato navajam definicijo iz Oxford Dictionaries: »Fotografija samega sebe, navadno posneta s pametnim telefonom ali spletno kamero in potem objavljena na katerem izmed družabnih spletnih omrežij« (Selfie, b. d.). »... interpretacija, da slike sebe objavljajo le samovšečni, vase zagledani posamezniki, ne drži več. »Selfiji« so postali nov način komunikacije. Z izborom za besedo leta po izboru Oxford Dictionaries pa sta se jim sprejemljivost in prepoznavnost le še povečali« (Zajc, 2013: 58).

»Selfiji« so priljubljeni med mladimi in starejšimi, prav tako med zvezdniki. Lahko bi rekli, da so obnoreli svet. Vzrok za množično priljubljenost »selfijev« je verjetno v dostopnosti. So nekaj, kar lahko izdelava vsak posameznik z mobilnim telefonom. Niso potrebni draga fotografska oprema, studio, načrtovanje ali pomočniki. To so fotografije, ki lahko nastanejo kjer koli in kadar koli. V trenutku jih je mogoče objaviti na spletu, na katerem jih delimo s prijatelji ali svetom. Poleg dostopnosti in preprostosti izdelave imajo selfiji še eno lastnost, ki jim omogoča tako veliko priljubljenost. Predstavljajo namreč običajne ljudi. So fotografije, ki govorijo o navadnem človeku, ne le o modelih, tako kot profesionalne fotografije v revijah. Še več: predstavljajo navadnega človeka, tako kot se ta želi predstaviti sam. Ljudem omogoča popoln nadzor nad svojim videzom in svojo predstavo svetu. S tem pojavom je fotografija pridobila novo razsežnost avtoportreta – javno dostopnost, priljubljenost, preprostost, ekspresivnost. Vsak se lahko prikaže svetu, kot se želi. Nadzoruje lahko svojo podobo, pa naj bo to obleka, obrazna mimika ali količina fotografij. »Selfiji« nudijo dodatno razsežnost socialnim omrežjem oziroma profilom (Walker, 2013: 63).

5.3 Zgodovinski razvoj fotografskega portreta

Moderni »selfiji« pa so daleč od prvih fotografskih avtoportretov. Ti so bili zelo pogosti v zgodnjih letih nastajanja in razvijanja fotografije, ko je bilo za fotografa veliko bolj praktično, če je deloval tudi kot sam svoj model. Prva ameriška fotografija in hkrati prvi fotografski avtoportret je bil narejen leta 1839. Izdelal ga je Robert Cornelius (1809–1893), fotograf in kemik iz Filadelfije. Kamero je postavil v sobo, odstranil pokrov objektiv in se postavil v kader, v katerem je sedel eno minuto, preden je spet pokrnil lečo. Današnja tehnologija omogoča veliko manj truda za nastanek selfijev, kar seveda omogoča množično uporabo in priljubljenost.

Ena izmed najbolj priljubljenih oblik zgodnje fotografije je bil portret. Zgodnji portreti, še posebej dagerotipije, so bili občudovani zaradi sposobnosti zajemanja fizičnih obraznih lastnosti in družinske podobnosti. Portreti so bili najpogostejše izdelane fotografije v prvih desetletjih obstoja fotografije; predstavljajo 95 % ohranjenih dagerotipij. Med zgodnjimi avtoportreti v večini opazimo dve kategoriji fotografij. Prva ima dolgoletno tradicijo v slikarskih portretih in avtoportretih, pri katerih umetnik pozira skupaj s fotografskim aparatom in svojimi fotografijami ter se tako predstavlja kot profesionalec svoje stroke. Te vrste avtoportreti so fotografom pomagali pri njihovi promociji, saj so pokazali fotografovo sposobnost zajetja podobnosti, njegovo tehnično znanje in občutek za kompozicijo ter postavitev figure v kadru. Druga kategorija avtoportretov zajema fotografije, s katerimi so se želeli fotografi približati finim umetnostim, kot je slikarstvo, ideja, ki je bila novost v času zgodnje fotografije. Videz modela na fotografiji so želeli približati kiparskim torzom in zasanjanim obrazom na umetniških portretih.

Avtoportret je ostal zanimiva in pogosta tematika, in to kljub napredku tehnologije in razvoju drugih fotografskih tehnik in materialov. Prvi fotografi so bili profesionalci z lastnimi studii ali pa bogatejši posamezniki, ki so se fotografije lotili kot modernega konjička. Šele pozneje je fotografija postala dostopnejša za množice, kar sta omogočila tehnološki napredek in razvoj opreme, ki ni bila več tako draga in je ljudem omogočala preprosto uporabo. Filme so takrat razvijali v tovarni in jih ljudem vrnil skupaj s fotografskim aparatom (Rawlings, 2013: 52).

Ko je na trg prišel nov polaroidni samodejni fotoaparat, so bile fotografije v tonu sepia in pozneje črno-bele. Barvne filme so izumili šele trinajst let pozneje.

Naslednji veliki preskok v zgodovini fotografije in fotografskega avtoportreta je bil pojav digitalne fotografije. Ta je s seboj prinesla še večji porast ljubiteljskih fotografov ter naredila fotografiranje še lažje in hitrejše. Z eliminacijo potrebe po razvijanju filma in materialnega shranjevanja fotografij je digitalna fotografija s svojo praktičnostjo in dostopnostjo kmalu izrinila starejše fotografske tehnike. Preprosta uporaba digitalne fotografije in možnost predstavitve teh fotografij širokemu občinstvu prek družbenih omrežij sta sprožili svetovni fenomen »selfijev«. Zdi se kot naravno nadaljevanje zgodbe o razvoju avtoportreta v fotografiji, a vendar pogosto naletijo na kritike, saj naj bi se prav zaradi preprostosti in hitrosti prenosa podatkov oziroma deljenja fotografij z drugimi odtujili od fotografije, ki je zahtevala svoj čas, znanje in stroške za razvijanje ter delitev z drugimi ljudmi. Veliko jih vidi »selfije« kot površinski fenomen, nekaj, kar izraža in oglašuje vedno naraščajoči narcisizem sodobne

kulture. Zagovorniki pa govorijo o »selfijih« kot novem načinu predstavljanja sebe in vzpostavljanja komunikacije skozi podobe. Raje kot o smernicah v digitalni kulturi govorijo o »selfijih« kot vizualnih dnevnikih in majhnih dokazilih samih sebe v neskončnem svetu (Rawlings, 2013: 67).

Avtoportreti se raztezajo skozi stoletja, a vendar jih še vedno povezuje rdeča nit. Vsi so povezani s svojo primarno nalogo in svojim pomenom – dajejo nam sposobnost, da sami dokumentiramo svoje življenje in sebe. »Avtoportretistika v kateri koli obliki je ključni del sodobne ustvarjalnosti« (Gibson, 1993: 81).

5.4 Profili socialnih omrežij

V sodobnem času, ko je uporaba socialnih omrežij neverjetno narasla, so postali internetni profili in profili na socialnih omrežjih pomemben del posameznikove identitete. Pomembni so za zasebno in poslovno ter družbeno življenje. Dandanes, ko se velik del komunikacije odvija prek interneta, socialnih omrežij in druge tehnologije, je osebni spletni profil pomemben dejavnik pri spoznavanju ljudi, pa naj bodo to novi znanci, kolegi ali poslovni partnerji. Pogosto srečanja v živo zamenjajo spletni stiki, pri čemer našo fizično podobo in prisotnost zamenja virtualna. Tu nastopijo spletni profili. Ti so v marsičem podobni avtoportretom. Predstavljajo identiteto svojega stvaritelja, tako kot to avtor želi sam. Zunanji opazovalec pa si jih ogleda, interpretira in skozi njih spozna človeka za portretom oziroma profilom. Seveda spletni profili sami po sebi niso umetniški izdelki, vendar so po nekaterih lastnostih podobni umetniškim avtoportretom. Spletni profil je neke vrste avtoportret sodobnega časa, prilagojen in namenjen vsakdanjemu človeku, ne zahteva znanja oziroma učenosti, nudi pa nadzorovano predstavitev (Hogan in Wellman, 2014: 65).

»Prikazna slika je način, da ljudje predstavijo določeno stran sebe. Prav tako dovoli človeku nadzor nad svojo lastno podobo« (Erickson, 2013: 42).

Slikovno gradivo osebni profil še bolj približa avtoportretu. Vizualni del po navadi zapolnijo fotografije ali »selfiji« ter druge podobe, ki ljudem kaj pomenijo ali pa jim le estetsko ustrezajo. Vnos podob, ki ne prikazujejo obraza posameznika, lahko spominja na simbolizem in druge pomenljive ikonografske elemente v umetnosti. Tudi nekateri umetniki so svoje avtoportrete dopolnili z drugimi podobami, ne le s svojim obrazom, na primer Marc Chagall (1887–1985), ki se je v svojem ustvarjanju naslikal v idealizirani podobi, tj. kot umetnik pri delu, pa tudi kot petelin in mešanica človeka in živali (Patterson, 2014: 52).

Spletne profile poleg slik dopolnjujejo tudi besedila, kar jih naredi bolj praktične, uporabne in manj dvomne. To jih nekoliko ločuje od umetniških avtoportretov, vendar je pomemben del njihovega namena. Spletni profil je dodatna komponenta modernega življenjepisa. Pomembna sta pozitivna podoba in dostopnost. V današnjem času ni nenavadno, da delodajalci iščejo po spletu, ko zaposlujejo nove kadre. Videz in vsebina javnega osebnega profila sta pomembna za dobro ime posameznika in posredno tudi za dobro ime delodajalca oziroma podjetja (Patterson, 2014: 53).

Če je lahko podoba spletnih profilov na splošno tako pomembna, je še pomembnejša za sodobne umetnike. Ljudje, katerih poklic temelji na vizualnem, so primorani pokazati svojo najboljšo podobo vsem, ki jih morda želijo poiskati na spletu. Mladim umetnikom in tistim, ki uporabljajo splet kot orodje za svojo kariero in stik z naročniki, spletni profil pogosto predstavlja prvi stik s strankami in z morebitnimi delodajalci. Za nekoga, ki služi kruh s svojim smislom za estetiko, je bistveno, da se vizualno predstavi v najboljši mogoči različici in s tem pokaže svojo kredibilnost kot umetnik. Socialna omrežja so se hitro povzpela od zabavnega preganjalca prostega časa do ključnega orodja za navezovanje stikov in iskanje zaposlitve. Oba sodobna avtoportreta združita moči, ko »selfiji« predstavlja sestavni del spletnih profilov. Neredko zapolnijo mesto prikazne slike in ljudje z njimi predstavijo svoj obraz. »Selfiji« danes predstavljajo sestavni del vsebin spletnih prostorov; ljudje radi objavljajo te hitre avtoportrete, nekateri tudi vsak dan in tako rekoč brez razloga (Patterson, 2014: 58).

5.5 Razsežnost »selfijev«

Jenna Wortham (2013: 2) piše o »selfijih« v članku za The New York Times. Razglablja o problematiki »selfijev« kot o orodju, ki krepi domišljavost, narcisizem, obsedenost z lepoto in s telesom v sodobnem svetu, vendar razširi pomen »selfija« prek kritično zastavljenih meja. V svetu, v katerem je spletna komunikacija v nenehnem porastu, vidi »selfije« kot razširitev te komunikacije, ki jo naredi bolj osebno in človeško, kot jo lahko le pisano besedilo. »Selfije« opiše kot naslov besedila in kot podobo trenutka v zgodbi, ne kot fotografijo z lepim obrazom. Pohvali njihovo zmožnost prenašanja čustev in ideje o dogajanju od nas k našemu spletnemu sogovorniku. Ljudje, ki se na spletu posvečajo najrazličnejšim stvarem, pogosto v interakciji z drugimi ljudmi, ki jih najpogosteje osebno ne poznajo, se zelo pozitivno odzovejo na osebno noto, ki jo v virtualni svet prinese fotografija, kot je »selfie«.

»Opazovala sem, kako so moji vrstniki počasi začeli obračati svoje kamere navznoter proti sebi. Moj internetni program je zato postal zanimivejši in zabavnejši. In veliko raje vidim obraze svojih prijateljev, ko pripravljajo obrok kot pa približno sliko končanega obroka« (Wortham, 2013: 55).

Tudi ljudje, ki niso umetniki ali se ne ukvarjajo z umetnostjo, imajo zdaj možnost na preprost način ustvariti ekspresiven in popolnoma osebni avtoportret. Poleg popolnega nadzora nad svojo podobo »selfiji« nudijo prostor za domišljijo, ki je sicer mnogi ne morejo ali pa jo le težko uporabijo in razvijejo v vsakdanjem življenju. Ustvarjalnost je seveda v tem prostoru popolnoma neobvezna, vendar se kaže v vseh fotografijah. Včasih je izražena v modnem slogu, spet drugič z uporabo ličil ali pa v prostoru, v katerem se oseba nahaja, ter v pripomočkih in stvareh okrog te osebe. Pojav »selfijev« ustvarja prostor, v katerem lahko vsi ljudje razvijajo svojo ustvarjalno stran. Delanje »selfijev« se je v kratkem času razvilo v čisto svoj umetniški svet. Ljudje v nastanek »selfijev« vložijo vedno več truda, gledajo na kompozicijo, barve, detajle. Vkomponirajo elemente iz okolja, da bi bile fotografije čim bolj estetsko dovršene. Sprva le hiter posnetek enega ali več obrazov se je razvil v vsakodnevne izpovedi nesojenih umetnikov in spodbudil ustvarjalno žilico marsikaterega posameznika (Colman, 2012).

Odličen primer tovrstne ustvarjalnosti je tako imenovana »selfiolimpijada« oziroma »Selfie olympics«, v sklopu katere so mladi tekmovali z objavami nenavadnih »selfijev«. Videti je bilo mogoče vse – od oponašanja dogodkov in oseb, uporabe pripomočkov in pomočnikov, digitalnih učinkov in fizičnih trikov do neverjetnih položajev teles. Ustvarjalnost povprečnih ljudi je res prišla do izraza v prepletu humorja, estetike in inovativnih idej (Colman, 2012).

Slika 23: »Selfiolimpijada« oziroma »Selfie olympics«

Akihiko Hošide, japonski astronaut, je posnel svoj avtoportret na internacionalni vesoljski postaji. Fotografija, znana kot »Selfi iz vesolja«, zajema Sonce, Zemljo, dele robotne roke, astronauta v skafandru, črnino vesolja in nenavadno kamero, ki je fotografijo posnela. Fotografija je seveda zanimiva zaradi okoliščin nastanka, vendar jo delata genialno tudi kompozicija in uporaba kamere ter okolja. Glavni subjekt je astronaut, s soncem in črnino vesolja v ozadju. V središču vizirja njegove čelade odsevata celotna okrogla podoba Zemlje, proti kateri je obrnjen astronaut, in kamera, ki jo drži v rokah (Colman, 2012).

Slika 24: Selfi astronauta Akihika Hošide

6 ZAKLJUČEK

S pisanjem diplomskega dela sem se zelo podrobno seznanila s portretno umetnostjo. Dobila sem vpogled, kako široko je to področje, saj si sprva sploh nisem predstavljala tako velikega obsega. Pregledala sem tudi veliko literature, ki se na različne načine in z različnih pogledov ukvarja s portreti, z njihovim pomenom in razvojem.

Zanimiv se mi je zdel zgodovinski pregled, pri katerem se jasno vidi, kako se je portretna umetnost spreminjala skozi čas – od kipcev, za katere je dandanes nemogoče ugotoviti, koga so upodabljali, do zelo natančnih portretnih slik ali kipov, ki nam dajejo dejansko in jasno podobo upodobljenca ter ga zlahka prepoznamo. Nato pa je ne koncu dodan še portret – kar se mi je zdelo še precej zanimivo – avtorja Marca Quinna, ki je portretiral DNK Sira Johna Sulstona in zašel spet v drugo skrajnost – osebo je sicer mogoče prepoznati, sicer ne s prostim očesom, ampak pod mikroskopom.

Pri psihološki vrednosti portreta, ki sem se je dotaknila na hitro, saj je tema zelo obširna, sem odkrila, kako velik pomen imajo pri portretu tudi barve in njihove kombinacije, saj lahko že malce svetlejši ali pa temnejši odtenek popolnoma spremeni sporočilo portreta in njegov namen. Prav tako kot barve so pomembne tudi kompozicije, ki nam dajo dodatno psihološko informacijo, kaj je želel avtor portreta z njo prikazati.

V poglavju, v katerem sem se osredinila na sodobni portret oziroma tako imenovan »selfi«, sem najprej poglobila svoje znanje o avtoportretu, ki je logično povezano z nastankom portreta in tem, da v nekem trenutku želi avtor upodobiti samega sebe, ali pa preprosto zato, kot je že zapisano, ker je avtor sam sebi najcenejši model. Moderna oblika avtoportreta pa je dandanes vse bolj priljubljen »selfi«, brez katerega ni skoraj noben mladostnik, prav tako pa so priljubljeni tudi pri odraslih in starejši generaciji. Lahko bi rekli, da so »selfiji« preplavili svet – zelo veliko svetovnega prebivalstva.

Kljub priljubljenosti »selfijev« in množičnim fotografskim upodobitvam ljudi menim, da imajo posebno vrednost še vseeno prav umetnine, kot so na primer kipi ali slike, ki so izdelani natančno in za katere si umetnik – avtor – vzame čas ter se poglobi tudi v duševnost osebe, ki jo ustvarja, samo za to, da je upodobitev kar najbolj pristna. Ne pravim sicer, da so fotografije nepomembne, le da so v današnjem svetu veliko bolj priljubljene in da se ima lahko dejansko vsak človek za fotografskega umetnika. Zato je tudi treba toliko bolj ceniti resnično

umetniške fotografije, takšne, ki izstopajo iz množice ter v sebi nosijo posebno vrednost in sporočilnost.

7 VIRI IN LITERATURA

- Belting, Hans. 2004. *Antropologija podobe: osnutki znanosti o podobi*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Belting, Hans. 2015. *Faces: zgodovina obraza*. Ljubljana: Beletrina.
- Beyer, Andreas. 2003. *Portraits: a history*. New York: Harry N. Abrams.
- Colman, D. 2012. *A Selfie That is Out of This World*. Open culture. Pridobljeno s http://www.openculture.com/2012/12/astronaut_takes_amazing_self_portrait_in_space.ht, 6. 9. 2016
- Čadej, M. 2013. *Značilnosti psihološkega portreta*. Diplomsko delo.
- Erickson, C. 2013. *The Social Psychology of the Selfie*. Mashable. Pridobljeno s <http://mashable.com/2013/02/15/social-media-and-the-selfie/>, 5. 9. 2016
- Gibson, R. (1993). *The Portrait Now*. London: National Portrait Gallery Publications.
- Gombrich, Ernst Hans Josef. 1984. *Umetnost i iluzija: psihologija slikovnog predstavljanja*. Beograd: Nolit.
- Gombrich, Ernst Hans Josef. 1994. *The story of art*. London: Phaidon.
- Hogan, B. in Wellman, B. 2014. The Relational Self-Portrait. M. Graham in W. H. Dutton (ur.), *Society and the Internet* (str. 53–66). Pridobljeno s <http://groups.chass.utoronto.ca/netlab/wp-content/uploads/2012/05/Hogan-Wellman-The-Relational-Self-rtrait.pdf>, 5. 9. 2016
- Menaše, Luc. 1962. *Avtoportret v zahodnem slikarstvu*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Menaše, Luc. 1962. *Zahodnoevropski slikani portret*. Maribor: Založba Obzorja.
- Patterson, T. 2014. Is Your Social Media Profile Screwing Up Your JobSearch? *Forbes*. Pridobljeno s <http://www.forbes.com/sites/sungardas/2014/08/25/is-your-social-media-profile-screwing-up-your-job-search/>, 5. 9. 2016
- Rawlings, K. 2013. Selfies and the history of self-portrait photography. *OUP Blog*. Pridobljeno s <https://blog.oup.com/2013/11/selfies-history-self-portrait-photography/>, 5. 9. 2016

- Selfie. (b. d.). V Oxford English Dictionary. Pridobljeno s <http://www.oed.com/>, 6. 9. 2016
- Springer, P. 2002. *Hand and head: Ernst Ludwig Kirchner's Self-Portrait as Soldier*. London: University of California Press.
- SSKJ, <http://sskj.si/?s=Portret>, 10. 8. 2016
- Walker, M. 2013. The Good, the Bad, and the Unexpected Consequences of Selfie Obsession. *Teen Vogue*. Pridobljeno s <http://www.teenvogue.com/advice/2013-08/selfie-obsession>, 4. 9. 2016
- West, Shearer. 2004. *Portraiture*. New York: Oxford University Press.
- Wortham, J. 2013. My Selfie, Myself. *The New York Times*. Pridobljeno s http://www.nytimes.com/2013/10/20/sunday-review/my-selfie-myself.html?_r=1, 6. 9. 2016
- Zajc, T. 2013. Sam svoj mojster. *Mladina*, 51. Pridobljeno s <http://www.mladina.si/152212/sam-svoj-mojster/>, 5. 9. 2016
- Žust, S. (2011). Interdisciplinarni pristop k interpretaciji likovnega dela v muzeju: Pilonov portret Marija Kogoja v Moderni galeriji. Diplomsko delo, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno s http://pefprints.pef.uni-lj.si/499/1/Sa%C5%A1a_%C5%BDust_-_Diplomsko_delo.pdf, 5. 9. 2016

SLIKE IN FOTOGRAFIJE

- Slika 1, <http://www.baghdadmuseum.org/treasures/>, 10. 8. 2016
- Slika 2, <http://archaicwonder.tumblr.com/post/133821226646/a-coin-of-pericles-the-last-lycian-king-this>, 10. 8. 2016
- Slika 3, http://www.bible-history.com/past/Marcus_Aurelius_Bronze_Equestrian_Statue.html, 10. 8. 2016
- Slika 4, <https://ridgeaphistory.wikispaces.com/Justinian+and+Theodora>, 10. 8. 2016

Slika 5, <http://tgoupil.eklablog.com/portrait-de-jean-ii-dit-le-bon-vers-1350-attribue-a-girard-d-orleans-m-a89108305>, 10. 8. 2016

Slika 6, <http://www.italian-renaissance-art.com/Lorenzo-Ghiberti.html>, 10. 8. 2016

Slika 7, <http://www.wikiart.org/en/andrea-mantegna/the-court-of-the-gonzaga-1474>, 10. 8. 2016

Slika 8, <http://www.luminarium.org/renlit/moreimages.htm>, 10. 8. 2016

Slika 9, http://www.mystudios.com/women/fghij/hemessen_self.html, 10. 8. 2016

Slika 10, <http://www.william-shakespeare.info/william-shakespeare-droeshout-engraving.htm>, 10. 8. 2016

Slika 11, <http://www.historicalportraits.com/Gallery.asp?Page=Item&ItemID=638&Desc=King-Charles-I-%7C-Sir-Anthony--van-Dyck,-Studio-of>, 10. 8. 2016

Slika 12, <http://www.themasterpiececards.com/famous-paintings-reviewed/bid/103246/Velazquez-Paintings-Pope-Innocent-X>, 10. 8. 2016

Slika 13, <http://www.telegraph.co.uk/expat/expatpicturegalleries/8547474/A-home-for-Londons-abandoned-children.html?image=1>, 10. 8. 2016

Slika 14, https://en.wikipedia.org/wiki/Gilbert_Stuart, 10. 8. 2016

Slika 15, <https://www.learner.org/courses/globalart/work/7/index.html>, 10. 8. 2016

Slika 16, http://www.luminous-lint.com/__phv_app.php?/v/_THEME_Carte_de_visite_Uncut_Sheets_01/, 10. 8. 2016

Slika 17, <http://www.vangoghgallery.com/misc/selfportrait.html>, 10. 8. 2016

Slika 18, <http://www.kulturkompasset.com/2016/05/15/max-klinger-in-leipzig-art-museum/>, 10. 8. 2016

Slika 19, <http://www.fridakahlo.org/self-portrait-with-thorn-necklace-and-hummingbird.jsp>, 10. 8. 2016

Slika 20, <http://www.telegraph.co.uk/news/winston-churchill/11730850/Secret-of-Winston-Churchills-unpopular-Sutherland-portrait-revealed.html>, 10. 8. 2016

Slika 21, <http://marcquinn.com/artworks/single/dna-portrait-of-sir-john-sulston>, 10. 8. 2016

Slika 22, <http://marcquinn.com/artworks/single/dna-portrait-of-sir-john-sulston>, 10. 8. 2016

Slika 23, <http://www.wired.com/2014/01/the-10-best-photos-from-the-selfie-olympics/#slide-10>, 5. 9. 2016

Slika 24, <http://apod.nasa.gov/apod/ap120918.html>, 5. 9. 2016

8 POVZETEK/SUMMARY

SOCIOLOGIJA PORTRETA: razvoj portretne umetnosti

Pojem portretna umetnost je zelo širok. Obsega veliko različnih tehnik in načinov upodobitve človeka. Diplomsko delo ima najprej pojasnitev, kaj portret je, nato pa časovnico, s katere je razviden postopen razvoj portretne umetnosti – od najzgodnejših portretnih kipcev, upodobitev lobanj v Egiptu do modernih portretov, na katerih je v uokvirjeni sliki podan DNK določene osebe. Velik del je namenjen tudi avtoportretu, ki se je razvil iz portreta in nas je pripeljal do dandanes naraščajoče priljubljenih »selfijev«. »Selfi« je v današnjem svetu priljubljena fotografija, ki jo posameznik posname sam, navadno s pomočjo pametnega telefona. »Selfi« je torej avtoportret moderne dobe. Predstavlja tudi pomemben del pri socialnih profilih, ki so pomemben del modernega družabnega življenja – na zasebnem in tudi poslovnem področju.

Ključne besede: portret, avtoportret, portretiranec, portretna umetnost, »selfie«

SOCIOLOGY OF PORTRAITURE: the development of portrait art

The concept 'portrait art' is very wide. It contains various techniques and ways of human depiction. This bachelor thesis contains the definition of portrait, the timeline, from which the gradual development of portrait art is visible – from the earliest portrait statues, skull depictions in Egypt up to the modern portrait, which contain DNA's of certain people. A major part of the thesis talks about the self-portrait, which has developed from the portrait and took us to the today's very popular 'selfies'. A selfie today is a very popular picture which is taken by the author himself usually with the help of a smartphone. Selfies are therefore the self-portrait of the modern era. It presents a vital part of social profiles, which are an important part of today's modern social life – in private life as well as in business.

Key words: portrait, self-portrait, portrayed person, portrait art, selfie

IZJAVA O AVTORSTVU

diplomskega dela

Spodaj podpisana _____,

z vpisno številko _____,

sem avtorica diplomskega dela z naslovom:

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- sem diplomsko delo izdelala samostojno pod mentorstvom (naziv, ime in priimek)

in somentorstvom (naziv, ime in priimek)

_____;

- soglašam z javno objavo elektronske oblike diplomskega dela na spletnih straneh FF.

V Ljubljani, dne _____ Podpis avtorice: _____